
NEMZETKÖZI SZEMLE

Öreg Dezső

PERSONA NON GRATA

KÉMEK, KÉMBOTRÁNYOK, TITKOSSZOLGÁLATI MESTERKEDÉSEK

A békeidőben folytatott kémkedés elhárítása céljából minden állam büntetőtörvényei súlyos büntetési tételeket állapítanak meg. Ez azonban sohasem gátolta meg a hírszerző szolgálatokat, hogy tiltott úton próbáljanak meg hozzájutni egy-egy állam- vagy katonai titokhoz. Természetesen ide tartozik az ipari kémkedés is, ami századunk illegális úton való információszerzésének jelentős hányadát teszi ki.

Nyilvánvalóan éppen ilyen célok vezérelték Arthur Nicholson-t, az amerikai hadsereg őrnagyát, akit ez év március 24-én Ludwigslut NDK-beli városka közelében halálos lövés ért. Ludwigslut a két Németország közötti határ közelében fekszik, igen fontos stratégiai helyen. Ezért is lett a szovjet hadsereg egyik helyőrségének székhelye. Itt lőtte le egy szovjet katona az amerikai őrnagyot. A hír nyilvánosságra hozatala után úgy tűnt, hogy az incidens komoly szovjet—amerikai viszályt okoz majd, de később minden a kémügyek ismert forгатókönyve szerint alakult. Mind az amerikai, mind a szovjet, de természetesen minden más titkosszolgálat is tisztában van azzal, hogy az ilyen veszélyes játékoknál a halál sem megy meglepetésszámba.

A Nicholson-dossziét tehát igen gyorsan a fiók mélyére süllyesztették Moszkvában és Washingtonban is. Számunkra azért érdekes ez az eset, mert sok mindent elárul a tiltott és titkos tevékenység lényegéről, de a két nagyhatalomnak a kémkedéshez való különös, kettős viszonyulásáról is.

A szovjet kiskatona akkor lőtte le Nicholson őrnagyot, amikor az, amerikai terepi egyenruhában egy T-72-es és T-80-as modern szovjet tankokat rejtő garázs ablakában fényképeket készített a harckocsikról. Ezt követően a szovjet katonák foglyul ejtették az őrnagy sofőrjét, akit részletes kihallgatás után szabadon engedtek. Az eset két nap múlva került nyilvánosságra. Természetesen mindkét fél a maga módján magyarázta a történeteket. A washingtoni szovjet nagykövetség közleményében azt hangsúlyozták, hogy a keletnémet földön történt inci-

dens olyan területen zajlott le, melyen német és orosz nyelven jól látható felirat hirdette: katonai, tilos zónáról van szó. Nicholson mindezt figyelembe nem véve hajtatott be a tilos területre és fényképeket készített a fegyverekről. A szovjet katona csak azután nyúlt puskájához, miután az őrnagy nem engedelmeskedett az állj felszólításnak. A Szovjetunió hivatalosan tiltakozott az amerikai kormánynál, amiért az amerikai tiszt szovjet katonai területre hatolt be.

Az Egyesült Államokban természetesen teljesen másképp látták az esetet. A tiszt meggyilkolásának híre miatt még az amerikai elnököt is felébresztették. A külügyminisztérium képviselője, Bernard Culb kijelentette, hogy a szovjet katona fölöslegesen használta fegyverét. Hangsúlyozta, hogy Nicholson nem volt tiltott területen, hanem attól mintegy 300 méterre érte a halálos lövés. Reagan elnök is nyilatkozott az ügyben. Nicholson semmi törvénybe ütközött sem csinált — jelentette ki.

Az események hátterét nem ismerők számára valószínűleg meglepő és összeegyeztethetetlen e két tolmácsolás. Tény, hogy az amerikai katona egy idegen országban fegyvereket fényképezett. Még hozzá egy olyan országban, amely az ellenséges katonai tömbhöz tartozik. És miután két nappal később az amerikaiak bevallották, hogy Nicholson valóban fényképezte a garázsban levő tankokat, továbbra is kintartottak amellet, hogy erre joga volt, mert — Reagan elnök szerint — csak erősítette a békét és a biztonságot.

Az események háttere egészen a II. világháború végző németországi hadmozdulatai idejébe nyúlik. Azokba az időkbe, amikor a fasiszta Németország csapatai már összeomlottak, és amikor a győztes hatalmak megszállási zónákra osztották fel a német területet. Azokba az időkbe, amikor a győzelem mámora mellett már kezdődött a bizalmatlanság a keleti és a nyugati szövetségesek között, akik ekkor már a polgári hatalom visszaállításának lehetséges változatain tanakodtak. Az egymás közötti bizalmatlanság eloszlátása végett és a különböző megszállási zónák közötti kapcsolatfenntartás érdekében ilyen célt szolgáló hivatalokat létesítettek. Így 1947-ben hivatalosan is megalakultak azok a katonai missziók, melyeknek tagjai a három nyugati hatalom és a Szovjetunió között létrehozott szerződés alapján szabadon utazhattak a másik szövetséges ellenőrzte területen, kivéve a katonai alakulatok számára fenntartott országrészeket. Kétségtelen, hogy már akkor sem kizárólag kapcsolatfenntartási feladatokkal bízták meg a szerződésben szigorúan meghatározott létszámú missziók tagjait. Afféle legális hírszerzői tevékenységet végezhettek, ami a háború utáni feszült légkörben bizonyára egyfajta bizalmatlanságcsökkenő erővel bírt a fasiszta Németországot legyőző, de egymástól már tartó szövetségesek között. Mivel pedig ezeket a missziókat 40 évvel a háború befejezése után sem oszlatták fel, ez arra utal, hogy még ma, a műholdas kémkedés korában sem tekintik őket szükségtelennek.

A Szovjetuniónak a mai Német Szövetségi Köztársaság területén há-

rom ilyen katonai missziója van, mivel a háború utáni Németország nyugati részét három nyugati nagyhatalom tartotta megszállva. Az amerikai misszió hivatalos székhelye Fahrlanban van, Potsdam közelében, ahol állítólag az amerikai hadsereg hírszerző szolgálatának, a DIA-nek van egy kis bázisa. Maga a misszió tulajdonképpen Nyugat-Berlinből végzi tevékenységét. Tagjai a Glienecke hídon lépik át a határt, amely minden más forgalom előtt zárva van. Neve elválaszthatatlanul kötődik a háború utáni kémkedéshez, mert itt szokták megejteni a spektakuláris kémcsereket Kelet és Nyugat között.

Ma a 40 évvel ezelőtti szövetségesek katonai missziói, mind Keleten mind Nyugaton szinte legális hírszerző szolgálatot folytatnak. Tagjaik a két Németország területén az 1947-ben megkötött szerződés alapján, a szabad mozgást biztosító kitétel értelmében, minden reggel egyenruhába öltözve elindulnak feladatuk végrehajtására. Leginkább arról kell tudomást szerezniük, ami a világúrból egyelőre még nem látható, és amit még a legérzékenyebb lehallgató készülékek sem képesek regisztrálni. Egy ilyen feladat végrehajtása közben vesztette életét Nicholson őrnagy is, kinek halála, szinte biztosra vehető, nem szünteti be a katonai missziók intézményesített kémtevékenységét.

A kémek legnagyobb hányada azonban nem élvez ilyen „biztonságot” és nem utazhat ilyen szabadon egy idegen ország területén. Nem csoda tehát, hogy egyre több a nem kedvelt személynek nyilvánított diplomata, akinek megengedhetetlen tevékenysége miatt el kell hagynia a fogadó államot. De nem kevés azok száma sem, akik kémtevékenység miatt a bíróság előtt felelnek tetteikért. Ez utóbbi természetesen csak azokra a személyekre vonatkozik, akik saját országukban kémkednek, illetve azokra a külföldiekre, akik nem élveznek diplomáciai mentességet. Éppen ezért nyílt titok, hogy a külképviseletek tagjai, az ott dolgozó adminisztratív és technikai személyzet egy része hivatalos funkciója mellett más feladatokat is végez, azaz sok esetben a kémtevékenység mellett hivatalos feladatokat is kap. A nagykövetségek másod-, illetve harmadtitkárai nem ritkán a titkos szolgálat technikusai. A CIA-ben hangfelvevő szakembereknek hívják őket. Ezek az emberek jól tudják, hogy ha a telefonáló recsegést hall a kagylóban, kevésbé kell attól tartania, hogy lehallgatják, mint akkor, ha tiszta a vonal. A modern lehallgató készülékek ugyanis teljesen zajtalanok. Szinte hihetetlen technikai bravúrokkal oldják meg a mai szakemberek a külföldi képviseletek lehallgatását. Klasszikusnak számító az a módszer, amikor a telefonvezetékben a feszültséget 60—70 voltra növelik. A telefonkagyló mikrofonja így a vonal megszakítása után is továbbítja a hangokat és nincs szükség az esetleges mikrofonok elrejtésére, amelyek, mellesleg szólva, ma már gombostű nagyságúak. A hang továbbítása ezeknél a legkisebb repedésekbe is elrejthető mikrofonoknál természetesen miniatűr rádió adó-vevő készülékkel történik (a KGB terminológiájában zenedobozokkal).

Hosszú időt venne igénybe, és az efféle tárgyak szigorú titkossága miatt nyilván igen hiányos és elavult lenne a korszerű kémkedés technikai megoldásainak felsorolása, de egy, állítólag még ma is használt eljárást érdemes megemlíteni. A CIA zsargonjában sajtosdoboznak becézett szerkezetéről van szó, amely lehetővé teszi az idegen ország polgárainak — természetesen csak az állami titkok ismerőinek, hogy veszélytelenül létesítsenek kapcsolatot az amerikai központi hírszerző szolgálat embereivel.

A külföldre irányított CIA-ügynök a város szélén egy üres lakást vagy üzlethelyiséget bérel. A kirakatokat, illetve az ablakokat fehérre meszeli, azt a látszatot keltve, hogy tatarozzák az épületet. Miután minden ajtóra és ablakra riasztókészüléket szerel, a postától két telefonvonal bevezetését kéri. Az egyik számot közli a hazai kémmeleggel vagy kémekkel, akiknek pontosan meghatározott időben kell azt felhívni. A másik számot viszont csak ő ismeri. A két készüléket ezután összeköti az úgynevezett sajtosdobozzal. A megbeszélte időpontban egy nyilvános fürlekből ő is és a hazai kém is felhívják az általuk ismert számokat. A két telefon között a sajtosdoboz teremti meg a kapcsolatot. A szerkezet három, vagy öt perc múlva automatikusan megszakítja a vonalat. Mivel a CIA-ügynök mindig más helyről telefonál, nagyon nehéz a nyomába jutni.

Ha Thomas Patrick Cavanagh-nak birtokában lett volna egy ilyen titkos szám, most bizonyára nem ülne a börtönben. De akkor sem került volna a vádlottak padjára, ha nem lett volna annyira pénzéhes. Története azonban azért is érdekes, mert példázza a kémügyek propagandacélokra való felhasználását is.

Cavanagh-ról azt állították, hogy 25 ezer dollárért eladta a Szovjet-unióknak az amerikaiak által láthatatlan gépnek becézett repülő terveit, amelybe az amerikai hadügyminisztérium több milliárd dollárt fektetett be. A Newsweek újságírói azonban kinyomozták, hogy a Northrop Corporation segédmérnökének esetét az FBI propagandacélokból fordította ki és túlozta el. Cavanagh-ra talán a tájékozatlan és naiv jelzők ille- nének leginkább. A XX. század végén ugyanis azt hitte, hogy egy ké- nyes helyen dolgozó, pénzzavarba került segédmérnöknek csak fel kell tár- csáznia a szovjet nagykövetséget és máris megoldódik minden problé- mája. A nagykövetséget ellenőrző FBI technikusok precíz munkájának köszönve pontosan idézhetjük a botcsinálta kém szavait. „Hozzáférhe- tek a forráshoz. Ha érdekeltek, jó feltételek mellett kínálok szolgál- taimat. Pénzért pontos és nagyon bizalmas információkkal szolgálok. . Tíz perc múlva legyen telefonközelben az illetékes személy.” Ezután megszakította a vonalat. Egy másik fürlekből tíz perc múlva közölte az „illetékes személyel” az első találkozó helyét.

Néhány nap múlva két elegáns úriember várta a megbeszélte vendég- lőben. A kifogástalan öltözékű és modern „üzletársak”, akik enyhe oroszos hanglajtással, de tökéletesen beszéltek angolul a második ran-

devún már el is fogadták Cavanagh ajánlatait. Megegyeztek az összeg nagyságában is, majd diszkréten távoztak. A harmadik találkozóra Cavanagh magával hozta a Northrop Corporation fejlesztési osztályán ellopott terveket. Az „oroszok”, miután figyelmesen áttanulmányozták azokat, átadták neki a 25 ezer dollárt. De miután Cavanagh remegő kézzel megszámolta a pénzt, a két „orosz” pillanatok alatt megbilincselte és az egyik az orra alá tolta a szövetségi nyomozó iroda igazolványát.

Thomas Patrick Cavanagh esetét az USA-ban megpróbálták a KGB feletti újabb fényes győzelemként feltüntetni. Miután azonban az újságírók leleplezték az ügyet, Cavanagh ügyvéde, tudva hogy a szovjet diplomaták szinte sohasem veszik figyelembe azokat a telefonhívásokat, amelyek a vonal ellenőrzött feléről érkeznek, azt róta fel az FBI-nak, hogy az eset a rafinált alattomoság csúcsa, amely lealacsonyítja az egyént. A szövetségi nyomozó iroda illetékesre szárazon válaszolt: „Állnok időkben állnok módszerek.” Az FBI embereinek az egész ügy csak gyakorlatul szolgált, de az eset főszereplőjére súlyos börtönbüntetés vár. Mindez azért, mert az elvált 40 éves férfi új barátnője nem elégedett meg egy segédmérnöki fizetéssel.

Nőügy derített fényt az Egyesült Államok, az utóbbi idők egyik legnagyobb családi kémbotrányára is. Az amerikai haditengerészet nyugalmazott és aktív tisztjeinek egy csoportja, mindannyian a Walker család tagjai, állítólag olyan kulcsfontosságú titkokat juttattak el a Szovjetunióknak, amelyek miatt az Egyesült Államoknak változtatnia kellett az atom-tengeralattjárókon alkalmazott biztonsági intézkedéseken.

Ma mindkét nagyhatalom hivatalos nukleáris doktrínája, az úgynevezett MAD (Mutual Assured Destruction), a biztos kölcsönös megsemmisítés elméletén alapszik. A mad szó egyébként angolul örületet, eszeveszettséget jelent. Hogy ezt a doktrínát megvalósíthassák, a nagyhatalmaknak olyan atomfegyverekre van szükségük, amelyekkel egy váratlan atomtámadás után ellentámadásba lendülhetnek. Az atomfegyverekkel rendelkező hatalmak stratégiája ma nem egyféle fegyveren alapszik. Az interkontinentális ballisztikus rakétákkal párhuzamosan fejlesztik a rövidhatósugarú rakétarendszert, a stratégiai légi haderőt és bővítik az atom-tengeralattjáró flottát. Ahhoz, hogy biztosítsák az ellentámadás lehetőségét, feltétlenül meg kell védeni ezeket a fegyvereket, hiszen természetes, hogy a támadó éppen ezeket veszi először célba, mert megsemmisítésükkel megghiúsíthatja az ellentámadást.

Korábban úgy vélték, hogy elegendő titokban tartani az atomrakétákat rejtő kilövő állomásokat. Ma a műholdas kémkedés idején ez lehetetlen. Az Egyesült Államokban felvetődött az a gondolat, hogy az amerikai Közép-Nyugaton egy elmozdítható kilövőállomás-rendszert építenek ki. Az ellenség így nem tudná pontosan lokalizálni az atomfegyverek helyét. Ennek kivitelezése azonban még a rekord hadi költségvetésű Egyesült Államok szenátorainak is túlságosan drágának tűnt.

Ma, mind az Egyesült Államok, mind a Szovjetunió az atom-tenger-alattjárókat tartja a MAD doktrína megvalósítását biztosító eszközöknek. A hónapokig is víz alatt tartózkodó hadi járművek helyét szinte lehetetlen meghatározni. Az óceánok mélyén haladó atom-tengeralattjárókat még a műholdakról sem lehet felfedezni. Az egyedüli hatásos módszer tartózkodási helyének meghatározására a lehallgatás. A Szovjetunióknak majdnem még egyszer annyi ilyen fegyvere van, mint az Egyesült Államoknak. Az amerikaiak azonban úgy tartják, hogy sokkal korszerűbb és halkabb tengeralattjáróik ugyanolyan haderőt képviselnek, mint az eléggé zajos szovjet atom-tengeralattjárók. Ezeknek a fegyvereknek az Achilles-sarka az a pillanat, amikor a tengeralattjárónak kapcsolatot kell teremtenie a támaszponttal. Ha az ellenség ismeri a kommunikációs rendszer elvét, tökéletesítheti a tengeralattjáró lokalizálásának módját. Mindez tehát mindkét hagy hatalom haditengerészetében hétpecsétetes titoknak számít. És állítólag éppen ezeket a titkokat juttatta John Antony Walker szovjet kézre.

John Walker nyugalmazott tengerésztiszt. Szolgálati idejének legnagyobb részét kommunikációs tisztként töltötte. 1962-től 1967-ig két atom-tengeralattjárón is szolgált, a USS Andrew Jacksonon és a USS Simon Bolivaron. A legérzékenyebb feladattal, a támaszponttal való kapcsolatfenntartással volt megbízva. 1967-től 1969-ig a norfolki haditengerészeti támaszpont kommunikációs törzskarában szolgált. 1976-ban fiatalon nyugállományba vonult és magán-detektívként tevékenykedett. Anyagi gondjai szemmel láthatóan nem voltak, sőt szemet szűrhatott, hogy lehetőségein felül költekezett. Erre azonban nem figyeltek fel az FBI emberei. Walkert volt felesége jelentette fel 1984-ben, azt állítva, hogy a 60-as évek végén akkori férje több ízben is Washington közelében egy iratokkal megrakott papírzacskót hagyott egy elhagyatott fa tövében. Az egyik ilyen út alkalmával volt férjét a fa alatt egy 35 ezer dollárt tartalmazó zacskó várta. Barbara Walker 1972-ig többször is elkísérte férjét titkos útjaira.

Az FBI-nak ennyi bőségesen elég volt, hogy titokban állandóan kövesse a nyugalmazott tisztet. Ez év május 19-én Walkert Washington közelében letartóztatták, miután a fa tövébe tette azt a papírzacskót, amelyben az amerikai haditengerészet titkos iratainak kötege volt. Walkernél megtalálták Washington környékének részletes térképét is, feltüntetve rajta azokat a helyeket, amelyeken a titkos küldeményeket kell hagynia. Ezenkívül részletes utasítást arról, hogyan kell felfedezni az esetleges követőket és hogyan lehet tőlük megszökni. A volt tengerésztiszt igen magabiztos lehetett, ha ilyen kompromittáló anyaggal zsebében indult el átadni a titkos iratok egy újabb szállítmányát.

A zacskóban 129 titkos okmány mellett egy levelet is találtak, melyben Walker minden elővigyázatosságot mellőzve két bűntársáról is említést tett. A szövetségi nyomozó iroda úgy véli, hogy Walker csomagját Alekszej Gavrilovics Tkacsenkó szovjet diplomatának kellett volna át-

vennie. Tkacsenkót látták is aznap a környéken, de végül mégsem ment el a csomagért. Öt nappal Walker letartóztatása után elhagyta az Egyesült Államokat.

Az FBI ügynökei azonnal megkezdték a megtalált okmányok elemzését, hogy minél előbb nyomára jussanak a bűntársaknak. Az elsőt rögtön leleplezték. Az iratok legnagyobb része a Nimitz repülőgépanyahajóról származott. Itt szolgált Walker 22 éves fia, Michael. Michael Walkert Haifa izraeli kikötőben tartóztatták le. Kajütjében hét kiló bizalmas anyagot találtak.

Nem sokkal ezután Walker szovjet kapcsolatához intézett levele alapján letartóztatták a főbűnös testvérét is, aki 1973-ig szolgált az amerikai haditengerészetnél, mint a szovjet tengeralattjárók felkutatásának szakértője. Letartóztatása után azonnal beismerte bűnösségét. Az FBI feltételezi, hogy ezzel még nem ért véget a Walker ügy és hogy még több bűnrészes kerül majd rács mögé. E családi kémbotrány csak egyike az utóbbi időben leleplezetteknek. Legtöbbször olyan katonai titkok ismeretében lévő személyekről van szó, akik szolgálataikat nem világnézeti okokból, hanem pénzért kínálják fel a Szovjetunióknak. Hogy a Walker család ügye mekkora kárt okozott az Egyesült Államok haditengerészetének, nyilván sohasem lehet majd pontosan megtudni. Egyes állítások szerint Walker csak elavult adatokkal szolgálhatott, de vannak, akik azt állítják, hogy az amerikai tengeralattjárók és a szovjet vízalatti járművek ellenőrzésének olyan titkai kerültek az oroszok kezébe, amelyek létfontosságúak az USA-nak. Caspar Weinberger amerikai véderőminiszter az ügygel kapcsolatban kijelentette, hogy máris változtattak a haditengerészetben alkalmazott néhány eljárásán, hogy csökkentsék az eset okozta következményeket. Kémügyekben azonban sohasem lehet tudni, melyik félnek milyen félrevezető szándéka eredményeként jutnak napvilágra, illetve maradnak titokban bizonyos tények. Nyugaton általában nagy dobra verik és sokszor szándékosan eltúlozzák a keleti kémtevékenységet. A szovjetellenes propaganda részeként kell felfogni a Reagan kormányzat számos intézkedését is a nyugati technológia Keletre vándorlásának megakadályozásában. Új törvények születtek és a Párizsban székelő COCOM szervezet is egyre erősödik. Feladata a Keletre irányuló export tiltott dolgai lajstromának összeállítása. Szovjet részről természetesen mindent cáfolnak és a nyugati propagandahadjárat eszközeként tüntetnek fel.

A párizsi Le Monde március 30-i számában jelentette meg két orosz nyelven írott okmány franciára fordított másolatát. Az újság azt állítja, hogy autentikus szovjet iratokról van szó, amelyekből kiviláglik, hogy Moszkva milyen nagy jelentőséget tulajdonít a Nyugaton folytatott (had)ipari kémtevékenységnek.

Az első okmány, amely egy VP-1044SS jelzésű papírra íródott 1980-as keltezésű. Nyíltan kimondják benne, hogy az adatokat speciális csatornákon szerezték be és a „külföldi pozitív tapasztalatokra” vonat-

koznak. A szöveg a szovjet légi haderő szükségleteire készült. Íme egy részlete: „1979-ben e minisztérium 156 tárgyat adott át, valamint 3896 speciális technikai információra vonatkozó dokumentumot továbbított... 140 tárgy és 3543 információ hasznosnak bizonyult. 87 tárgyat és 346 okmányt használtak fel az új fegyverek, valamint a katonai felszerelések kikísérletezése közben, illetve a már meglévő rendszerek tökéletesítésére.”

A dokumentumok részletes ismertetése után így összegezik az ipari kémkedéssel szerzett adatok jelentőségét: „A hasznos külföldi tapasztalatok felhasználása lehetővé tette országunk technikai szintjének emelését a lehető legrövidebb időn belül és a legkisebb késéssel.” Az ezzel nyert anyagi megtakarítást 48,6 millió rubelra értékeli az okmány, amely az adatok pontos specifikációját is elvégzi.

A Le Monde által megjelentetett második dokumentum egy ügynök jelentése, melyben egy kaliforniai léglökéses motorokat tanulmányozó intézet munkájáról számol be. A párizsi újság ezenkívül közölte annak a 47 szovjet diplomatának a nevét is, akiket a francia hatóságok 1983. április 5-én utasítottak ki az országból. A nevek mellett azt is feltűntették, hogy az illetők milyen kémtevékenységgel foglalkoztak. Ezek a Le Monde-ban közölt okmányok világszerte nagy visszhangra találtak. Különösen az Egyesült Államokban foglalkoztak sokat velük.

A párizsi szovjet nagykövetség azonnal reagált. A francia véderő-minisztériumhoz intézett tiltakozó jegyzékben hangsúlyozzák, hogy dezinformációs hadjáratról van szó, amellyel bizalmatlanságot kívánnak kelteni a franciák körében a Szovjetunió ellen. Ennek ellenére a Le Monde két nap múlva egy újabb cikket közölt, amely szintén a szovjet ipari kémkedéssel foglalkozik. Ebben már nem okmányokat idéznek. A cikket, melyben az újságíró részletesen elemzi a VPK, a szovjet ipari kémkedést koordináló szolgálat munkáját, Edwy Plenel írta alá. Az újságíró közvetve azt is bevallja, hogy az előzőleg közölt dokumentumok a francia titkosszolgálatról származnak. A Le Monde állítása szerint a Szovjetunió már 1983-ban tudta, hogy az illető okmányok a francia kémelhárítás kezébe kerültek, mert azokat a szovjet diplomaták kiutasítása után megmutatták a párizsi szovjet nagykövetnek, elejét véve az élesebb szovjet reakcióknak.

A kémbostrányok és a kémtevékenység, valamint a hivatalos politika kettős viszonyáról tanúskodik az is, hogy a Le Monde-ban megjelentetett cikkek egy pillanatig sem tették kérdésessé Mihail Gorbacsov, az SZKP Központi Bizottsága főtitkárának párizsi útját. Titok, hogy esett-e szó a francia vezetőkkel való tárgyalásain a Le Monde előidézte bostrányról.

A párizsi lap felkavarta kedélyek még le sem csillapodtak, amikor a francia titkosszolgálat újabb nemzetközi bostránnyal szolgált, ezúttal azonban a saját kémelhárításával a főhős kínos szerepében.

Fiatal kanadaiak egy csoportja alapította meg még 1969-ben a Green-

peace (zöld béke) nevű szervezetet, melynek tagjai a környezetszennyezés ellen harcolnak. Tevékenysége kezdetén a mozgalom csak a nukleáris szennyeződés elleni harcra összpontosított. Hamar rájöttek azonban, hogy a nagyvárosokban szervezett tömegtüntetések nem váltják ki a kellő hatást. Lévén, hogy a Greenpeace számos országban követőkre talált, a szervezetnek igen sok pénzt sikerült összegyűjtenie. Jelentős ugyanis az úgynevezett passzív tagok anyagi hozzájárulása, akik nem vesznek részt a terepi akciókban, de pénzzel járulnak hozzá a mozgalom erősítéséhez. A Greenpeace tagjai hajóikkal már többször a japán és szovjet bálnavadászok nyomába szegődtek, azon igyekezvén, hogy meggátolják a tengeri emlősök szervezett vadászatát. Az atomkísérletek meggátolásáról, mint a szervezet elsődleges céljáról, sohasem mondtak le. A Greenpeace vezetősége az idén elhatározta, hogy akciót indít a Mururoa szigeten történő francia atomkísérletek ellen. Úgy döntöttek, hogy a robbantások tervezett idejére a térségbe irányítják több hajójukat, élükön a Rainbow Warriornal (a szivárvány harcosa). A hajó július 7-én érkezett az Új Zéland-i Auckland kikötőbe, ahonnan Mururoára kellett volna indulnia.

Célját azonban sohasem érthette el, mert egy éjjel, két nagyerejű robbanás után elsüllyedt. A hajóval együtt, sajnos, a tengerfenékre került a személyzet egyik tagja is, a portugál származású holland Fernando Perreira. A szakértők azonnal megállapították, hogy a robbanásokat nem valamilyen üzemzavar okozta, hanem szabotázsakcióról van szó. A személyzet tagjai meg voltak róla győződve, hogy csak azok hajthatták végre a merényletet, akiket zavart akciójuk célja. Az Új Zéland-i rendőrségnek beszámoltak arról, hogy aucklandi tartózkodásuk alatt több franciául beszélő személyt láttak a hajó körül. Emlékeztek egy francia házaspárra is, akik egy kempingkocsival jártak a kikötőben. A rendőrség rövid idő alatt rátalált erre az állítólagos francia házaspárra. Saját állításuk szerint svájci polgárok voltak. Ennek bizonyítására felmutatták svájci útlevelüket is. A svájci rendőrség azonban közölte, hogy az országban nincs Jacques Turenge és Sophie-Claire Turenge névre hallgató személy. A kempingkocsi részletes átkutatása után egy olyan fényképre leltek, amelynek alapján egy strandon egy gumicsónakot és két búvárfelszerelést találtak. A szakértők azonnal megállapították, hogy a palackokon a francia hadsereg jelzései vannak. Franciaországban először mindent tagadtak. A bizonyítékok azonban arra mutattak, hogy a Rainbow Warrior elsüllyedését a francia titkos szolgálat tervezte és a kémelhárítás tisztjei hajtották végre. Az Új Zéland-i miniszterelnök több ízben is erélyesen követelte az ügy tisztázását. A bizonyítékok hatása alatt Párizsban kénytelenek voltak bevallani, hogy az akciót valóban a francia titkosszolgálat emberei hajtották végre. Először a kémelhárítás vezetőjének, majd a hadügyminiszternek is távoznia kellett. Mururoán azonban a francia kormányfő jelenlétében végrehajtották a tervezett atomkísérletet.

1985 végére egy újabb kémbostránnyal szolgált a Szovjetunió és az Egyesült Államok. Vitalij Jurcsenkó esetéről van szó, aki július végén érkezett az olasz fővárosba, állítólag azért, hogy házigaárdáival megvitassa a szovjet tudományos küldöttség részvételét egy atomháborúval foglalkozó nemzetközi találkozón. A hónap utolsó napján Jurcsenkó elhagyta a szovjet nagykövetség épületét és taxival a Vatikán felé indult, állítólag azért, hogy megtekintse a múzeumot. Mivel nem tért vissza, a szovjetek riadóztatták az olasz rendőrséget, megadták Jurcsenkó személyleírását, de az eltűnt diplomatát nem sikerült megtalálni. Két hónapon keresztül nem érkezett hír Jurcsenkóról. Szeptember 11-én, miután a Los Angeles Times közölte, hogy Jurcsenkó az Egyesült Államokban tartózkodik, az Amerikai Külügyminisztérium megerősítette ezt a hírt. A közleményben hangsúlyozzák, hogy Jurcsenkó a KGB magas rangú tisztje. Az amerikai sajtó ezt követően igen sokat foglalkozott a szovjet diplomata személyével. Jurcsenkó állítólag felfedezett négy CIA ügynököt, akik a KGB-nek dolgoztak. Azt is közölték, hogy Jurcsenkót fogadta William Casey, a CIA igazgatója.

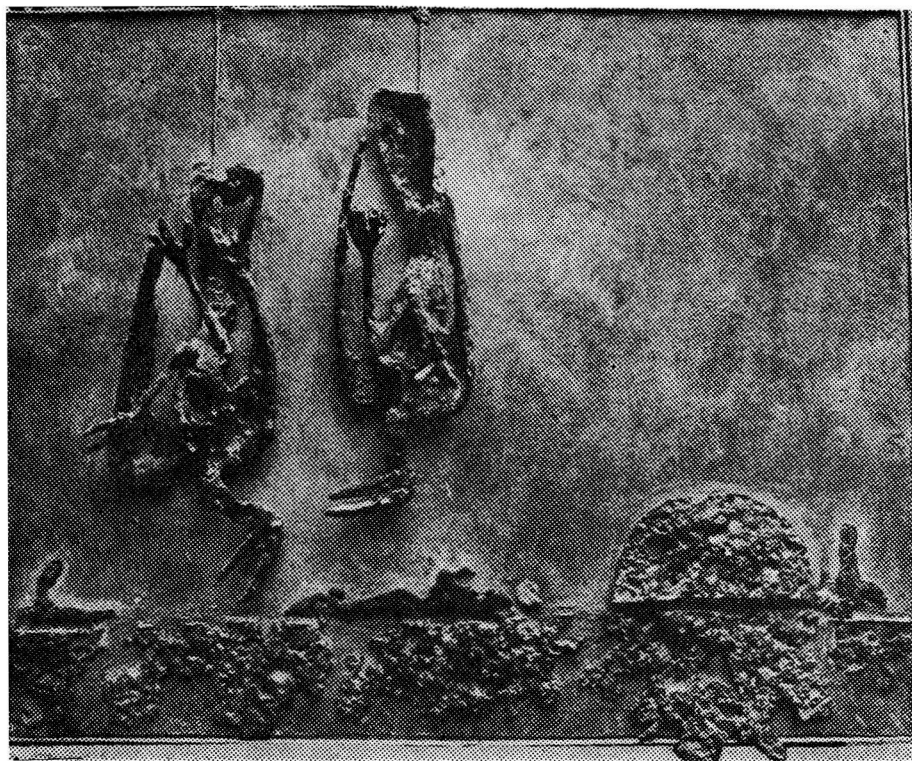
November 4-én újabb szenzáció. A washingtoni szovjet nagykövetségen sajtótájékoztatót tartottak, melynek főhőse Vitalij Jurcsenkó volt. Az újságíróknak elmesélte, hogy nem szökevény, hanem a CIA foglya volt, akit Rómában raboltak el az amerikai hírszerző szolgálat emberei. Emellett azt állította, hogy az Egyesült Államokban rendszeresen kábítószer hatása alatt tartották egy titkos helyen. — Óreim pillanatnyi ébertelenségét kihasználva sikerült megszöknöm — mondta Jurcsenkó. Az amerikaiak természetesen mindezt tagadták. Állításuk szerint Jurcsenkó az igazságügy-miniszter külön engedélyével utazott az Egyesült Államokba. Teljes szabadságot élvezett, ezért is juthatott el a szovjet nagykövetségre. Továbbra is azt állítják, hogy Jurcsenkó a KGB magas rangú tisztje, aki szökése után meggondolta magát. A CIA igen kényes helyzetbe került. Liberális intézménynek mutatkozva megpróbálja legalább részben csökkenteni az eset okozta kárt. Először is meg kell magát védeni attól a szovjet állítástól, hogy embertelenül elrabolták és fogva tartották Jurcsenkót, ugyanakkor azonban ki kell védenie az amerikai kormányzat részéről érkező kritikákat is, amelyekben felróják neki, hogy figyelmetlenül viseltetett Jurcsenkó iránt. Az amerikai elnöknek személy szerint az a véleménye, hogy Jurcsenkó egy ügyes szovjet provokátor, akinek sikerült túljárnia a CIA eszén.

Jurcsenkó esete egyébként szinte teljesen megegyezik Oleg Bitovével, aki a múlt nyáron a velencei fesztivál ideje alatt szökött Nagy-Britanniába, majd egy év múlva a londoni szovjet nagykövetségen keresett menedéket, azt állítva, hogy elrabolták és kábítószer hatása alatt tartották. Az igazság nyilván sem Jurcsenkó sem Bitov ügyében nem kerül egyhamar napvilágra. Mindkét eset jelentős kárt okozott azonban mind a brit, mind az amerikai titkosszolgálatnak.

Mindezzel természetesen nem merítettük ki 1985 összes kémbostrá-

nyát. Nem esett szó például a németközi szinte mindennapos kémügyekről, amelyek általában — az idén is így volt — csak kisebb megrázkódtatásokat okoznak a két Németország között, és úgy tűnik, még mindig sokkal nagyobb gondot jelent Honecker NSZK-beli útjának nyélbe ütése, mint néhány titkárú NDK-ba szökése.

A kémbojtányokról kapott információk hitelességének megkérdőjelezhetősége miatt nemigen vonhatók le általánosítások. Az ami leszögezhető: 1985 kémtevékenység szempontjából ugyanolyan év, mint az előző, és minden bizonnyal jövőre sem kell tartanunk az efféle hírek hiányától.



Vajdasági alkony, 1982